

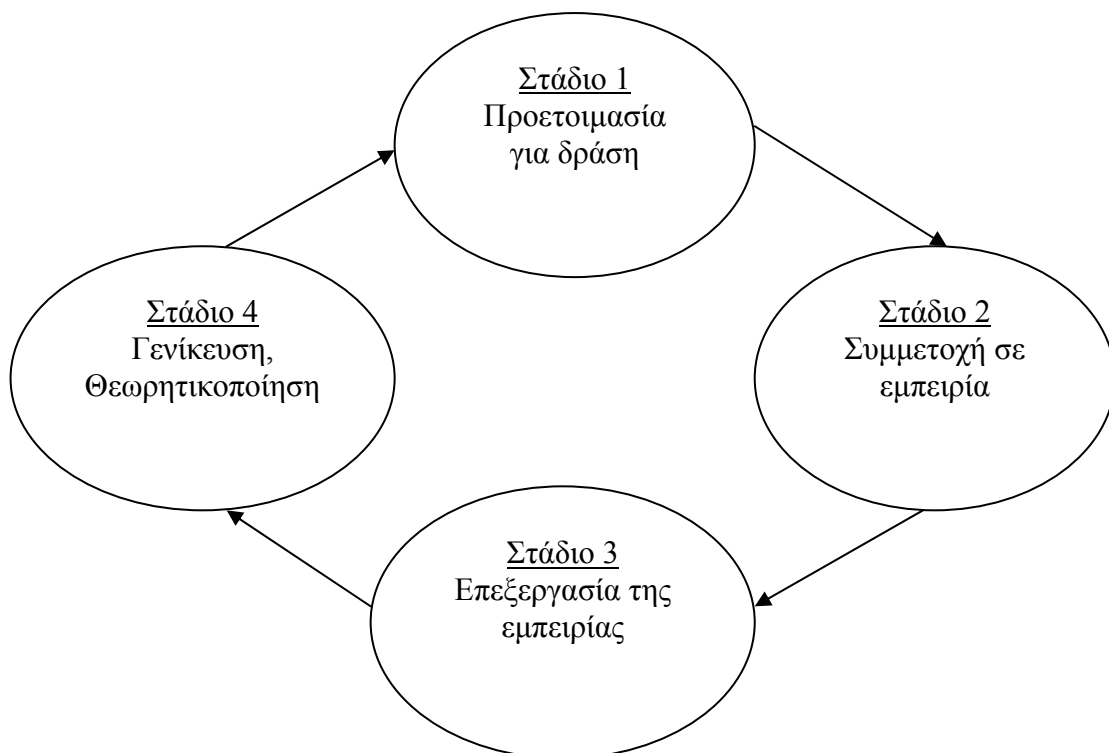
Παράδειγμα 1
Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ «ΚΥΚΛΟΥ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ» ΣΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Αλέξης Κόκκος

Θα εξετάσουμε ένα παράδειγμα διδακτικής ενότητας στο οποίο ο εκπαιδευτής προσπάθησε να εφαρμόσει το μοντέλο του «κύκλου της μάθησης» σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος στο πλαίσιο του οποίου λειτούργησε. Από την ανάλυση του παραδείγματος αναμένεται να φανεί ότι, στο μέτρο που οι εκπαιδευτές λαμβάνουν υπόψη στο σχεδιασμό τους το μοντέλο του «κύκλου της μάθησης» και μεριμνούν ώστε να διανυθούν όλα τα στάδιά του, η εκπαιδευτική τους πράξη ενισχύεται και αποκτά πληρέστερη διάσταση.

Πρώτα, όμως, ας παρουσιάσουμε το μοντέλο του «κύκλου της μάθησης», όπως το διαμόρφωσε ο David Kolb.

Ο κύκλος της μάθησης (D. Kolb)

Στάδιο 1: Το άτομο, βασιζόμενο στις γνώσεις και εμπειρίες του και έχοντας να αντιμετωπίσει νέα προβλήματα, προετοιμάζεται να πάρει αποφάσεις, επιθυμεί να δράσει, να εφαρμόσει στην πράξη όσα έχει μάθει.

Στάδιο 2: Το άτομο δρα, αντιμετωπίζει πραγματικές καταστάσεις, αποκτά νέες εμπειρίες.

Στάδιο 3: Οι εμπειρίες που αποκτήθηκαν εξετάζονται (παρατηρούνται) προσεκτικά μέσα από ποικίλες οπτικές γωνίες. Γίνεται επεξεργασία (αξιολόγηση) των αποτελεσμάτων της δράσης, κατανοείται η σημασία τους, εξάγονται συμπεράσματα.

Στάδιο 4: Οι παρατηρήσεις και τα συμπεράσματα υπόκεινται σε συστηματική νοητική επεξεργασία. Οι αποκτηθείσες εμπειρίες ταξινομούνται, συνδέονται με επιστημονικά δεδομένα, με θεωρητικές προσεγγίσεις, με υπάρχουσες γνώσεις. Αντλούνται γενικές αρχές, διαμορφώνονται κανόνες δράσης. Το άτομο στο στάδιο αυτό αισθάνεται ικανό να δράσει πιο αποτελεσματικά και καταστρώνει νέους προγραμματισμούς.

Το παράδειγμα

Το παράδειγμα που θα επεξεργαστούμε παρακάτω είναι αληθινό. Αφορά τον σχεδιασμό μιας διδακτικής ενότητας που έκανε ένας εκπαιδευτής. Η διδακτική ενότητα που σχεδίασε έχει αντικείμενο την «αποτελεσματική λειτουργία της ομάδας». Διαρκεί 100' και αποτελείται από μια σύνθετη άσκηση. Ο σχεδιασμός της διδακτικής ενότητας, όπως τον αποτύπωσε γραπτά ο εκπαιδευτής, έχει ως εξής.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

(Διάρκεια: 100')

Μέρος 1 (περίπου 3')

Ο εκπαιδευτής ανακοινώνει στην ομάδα ότι θα γίνει μια άσκηση. Εξηγεί τη σκοπιμότητα και τους στόχους της. Η άσκηση θα πραγματοποιηθεί με τις εκπαιδευτικές τεχνικές της προσομοίωσης και του παιχνιδιού ρόλων.

Μέρος 2 (περίπου 8')

Ο εκπαιδευτής περιγράφει τα πρόσωπα-ρόλους και το περιστατικό που συνέβη μεταξύ τους. Η αφήγησή του έχει ως εξής:

«Σε μια μεσοαστική συνοικία ζει μια οικογένεια: Δύο σύζυγοι, ο Κώστας και η Μαίρη, ο γιος τους Γιάννης και η Δήμητρα, που είναι μητέρα της Μαίρης.

Τα πρόσωπα (το μέρος αυτό δίνεται και γραπτά στους εκπαιδευόμενους).

Ο Κώστας, 42 ετών, είναι λογιστής. Το πρωί εργάζεται σε μια εταιρεία και το απόγευμα ασκεί ιδιωτικά το επάγγελμά του σε ένα μικρό γραφείο που διατηρεί. Τον τελευταίο χρόνο ο Κώστας εργάζεται τα απογεύματα και τα Σαββατοκύριακα για να καλυφθούν οι απαιτήσεις του οικογενειακού δανείου της οικογένειας (αγόρασαν με δάνειο σπίτι 150 τ.μ.).

Η Μαίρη, 40 ετών, είναι δημόσιος υπάλληλος. Γυρίζει στο σπίτι γύρω στις 3.30 μ.μ. και ασχολείται με το νοικοκυριό και τη φροντίδα του Γιάννη.

Ο Κώστας και η Μαίρη ερωτεύτηκαν πριν από 14 χρόνια και παντρεύτηκαν πριν από 12 χρόνια. Η σχέση τους σήμερα είναι αρκετά καλή, ωστόσο με όλες τις φθορές που συνήθως επιφέρουν στα παντρεμένα ζευγάρια ο χρόνος και η καθημερινότητα.

Ο Γιάννης, 10 ετών, είναι ένα μέσο φυσιολογικό παιδί.

Η Δήμητρα, 67 ετών, χήρεψε πριν από 3 χρόνια και από τότε μένει με τους άλλους τρεις. Έχει μία ακόμα κόρη, τη Ρούλα, που μένει με τον άντρα της, τον Σταμάτη, στην Κόρινθο. Η Δήμητρα δεν έχει εργαστεί. Έχει αρκετές κοινωνικές συναναστροφές. Βοηθάει τη Μαίρη στο νοικοκυριό.

Το περιστατικό

Μια Παρασκευή απόγευμα, που έκανε καλό καιρό, ο Κώστας, την ώρα που εργαζόταν, σκέφτηκε: “Έρχεται Σαββατοκύριακο και εγώ πάλι θα δουλεύω. Κρίμα και για τον Γιάννη, που θα κλειστεί πάλι μέσα, ενώ λαχταράει να παίξει λίγο ποδόσφαιρο. Μια καλή ιδέα θα ήταν να πάμε να παίξουμε ποδόσφαιρο με το φίλο μου τον Πετρόπουλο και το γιο του, που έχει ίδια ηλικία με τον Γιάννη. Ας πάμε λοιπόν αύριο, Σάββατο, να παίξουμε, και θα δουλέψω παραπάνω την Κυριακή για να καλύψω τις υποχρεώσεις μου. Ας πάμε κάπου κοντά, λ.χ. στο Μαραθώνα, όπου ξέρω και ένα καλό ταβερνάκι. Εκεί θα μπορέσουν να καθίσουν οι γυναίκες μας να τα πουν και μετά την μπάλα θα πάμε και εμείς για να φάμε όλοι μαζί”.

Πράγματι, ο Κώστας τηλεφώνησε στον Πετρόπουλο και του έκανε την πρόταση. Εκείνος του απάντησε: “Περίμενε να συνεννοηθώ πρώτα με τη γυναίκα μου, γιατί κάτι μου έλεγε για κάποιες υποχρεώσεις το Σάββατο”. Ο Κώστας αδημονούσε, γιατί ήθελε να κλειστεί γρήγορα η συμφωνία, ώστε να μη διασπάται από τη δουλειά του. Ύστερα από μερικά τηλεφωνήματα και συνεννοήσεις, οι δύο άνδρες συμφώνησαν να συναντηθούν την επόμενη μέρα, με τις γυναίκες και τα παιδιά τους, στις 10 το πρωί για να ξεκινήσουν για το Μαραθώνα.

Στο μεταξύ η Μαίρη, ενώ μαγείρευε, σκέφτηκε: “Έρχεται Σαββατοκύριακο με καλό καιρό και πάλι μέσα θα μείνουμε, γιατί ο Κώστας θα δουλεύει, όπως όλα τα τελευταία

Σαββατοκύριακα. Κρίμα και για τον Γιάννη, που βαριέται κλεισμένος μέσα. Μια καλή ιδέα θα ήταν να τον πάρω, μαζί με τη μαμά, και να πάμε το Σαββατοκύριακο στη Ρούλα στην Κόρινθο. Εκεί ο Γιάννης θα παίζει με τα ξαδέλφια του και εγώ με τη μαμά θα τα πούμε με τη Ρούλα, που έχουμε καιρό να τη δούμε. Εξάλλου ο Κώστας, αν βρει λίγο χρόνο, μπορεί να πεταχτεί για λίγο και αυτός μέχρι την Κόρινθο με το δεύτερο αυτοκίνητό μας. Είναι μόνο μία ώρα δρόμος”.

Η Μαίρη ανακοίνωσε τη σκέψη της στη Δήμητρα και στον Γιάννη και αυτοί συμφώνησαν. Ύστερα ειδοποίησε τη Ρούλα, που τους περίμενε με χαρά. Όλα ήταν έτοιμα για την εκδρομή στην Κόρινθο.

Το βράδυ ο Κώστας επέστρεψε στο σπίτι. Είδε στο σαλόνι το γιο του και του είπε: “Αγόρι μου, ετοιμάσου αύριο να πάμε να παίζουμε μπάλα με τους Πετρόπουλους”. “Μα δεν θα πάμε στη θεία Ρούλα, στην Κόρινθο;” ρώτησε ο Γιάννης. Ο Κώστας ζήτησε από το παιδί εξηγήσεις και αντιλήφθηκε τι είχε συμβεί. Κάλεσε τη Μαίρη και ακολούθησε ο εξής διάλογος:

Κώστας: Τι πήγες και κανόνισες χωρίς να μου πεις κουβέντα! Εγώ έκανα τόσο κόπο για να κανονίσω μια εκδρομή και να παίζει και ο μικρός ποδόσφαιρο, και εσύ, χωρίς καν να με ρωτήσεις, πήγες και κανόνισες άλλα!

Μαίρη: Γιατί, μήπως εσύ με ρώτησες; Και πού ήθελες εγώ να φανταστώ ότι ειδικά αυτό το Σάββατο αποφάσισες να πας εκδρομή; Και, στο κάτω κάτω, η Κόρινθος είναι κοντά. Μπορείς όποτε θέλεις να πεταχτείς να μας δεις ή να πάμε όλοι μαζί.

Κώστας: Ε, όχι και στην Κόρινθο όμως, βρε Μαίρη! Αφού το ξέρεις ότι με τον Σταμάτη πάντα τσακώνομαι για τα πολιτικά και δεν τον αντέχω. Και αυτό ακριβώς εννοώ: Εσύ, χωρίς να με σκεφτείς, ξεκινάς για την Κόρινθο, συνεπώς ή θα μείνω μόνος στο σπίτι ή θα έρθω για να βλέπω τον Σταμάτη! Ωραία συνεννόηση!

Μαίρη: Δεν καταλαβαίνω γιατί δημιουργείς πρόβλημα με τον Σταμάτη, ενώ ο Γιάννης νιώθει τόση χαρά που θα κατεβούμε στην Κόρινθο!

Κώστας: Άσε τώρα τον Γιάννη! Με τον Γιάννη θα μπορούσαμε να πάμε οπουδήποτε αλλού! Εγώ, λ.χ., γιατί διάλεξα τον Μαραθώνα; Μπορούσες και εσύ να διαλέξεις το Σούνιο ή τα Βίλια, λες και χάθηκαν τα μέρη! Αλλά είναι φανερό ότι το ήθελε και η Δήμητρα, και έτσι όλοι σας διαλέξατε την Κόρινθο!

Μαίρη: Ας’ τα αυτά, Κώστα, δεν σου έφταιξε σε τίποτα η μαμά!

Δήμητρα (παρεμβαίνει): Κώστα, σε διαβεβαιώνω, δεν ήταν δική μου ιδέα.

Κώστας: Εντάξει, Δήμητρα! Λες και δεν καταλαβαίνω ποιος ήθελε πρώτος να πάει στην κόρη του στην Κόρινθο!

Γιάννης (παρεμβαίνει): Όμως, μπαμπά, τώρα που μας περιμένουν στην Κόρινθο...

Κώστας: Σώπα εσύ! Έχεις τελειώσει τα αγγλικά σου;

Γιάννης: Όχι ακόμα.

Κώστας: Πήγαινε αμέσως μέσα να τα τελειώσεις, γιατί, κακομοίρη μου, άδικα το κάνουμε το ιδιαίτερο. Ο δάσκαλός σου δεν είναι ευχαριστημένος.

....

Σε αυτό το σημείο, θεωρούμε ότι και τα τέσσερα μέλη της οικογένειας αποχώρησαν και κλείστηκε καθένας μόνος του σε ένα δωμάτιο ή στην κουζίνα, πικραμένος, θυμωμένος, στεναχωρημένος».

Μέρος 3 (περίπου 3')

Ο εκπαιδευτής λέει στους εκπαιδευόμενους:

«Ας υποθέσουμε ότι και οι τέσσερις κρατούν κάθε μέρα προσωπικό ημερολόγιο.

Η άσκηση είναι η εξής:

Χωριστείτε σε τέσσερις ομάδες με στόχο να αναλάβετε έναν από τους τέσσερις ρόλους, όποιον σας αρέσει. Η πρώτη ομάδα θα γράψει από κοινού το ημερολόγιο του Κώστα, η δεύτερη της Μαίρης, η τρίτη της Δήμητρας, η τέταρτη του Γιάννη. Επιλέξτε όποια ομάδα θέλετε, αρκεί οι ομάδες που θα σχηματιστούν να είναι περίπου ισάριθμες. Γράψτε το ημερολόγιο στο πρώτο πρόσωπο. Έχετε 12 λεπτά στη διάθεσή σας».

Μέρος 4 (περίπου 15')

Οι εκπαιδευτές γράφουν τα ημερολόγια.

Μέρος 5 (περίπου 15'):

Αφού όλες οι ομάδες γράψουν τα ημερολόγια, ο εκπαιδευτής λέει στους εκπαιδευόμενους: «Ας υποθέσουμε ότι οι πόρτες των δωματίων έμειναν ανοικτές και τα ημερολόγια ξεχάστηκαν επάνω στα τραπέζια, έτσι που ο καθένας μπορούσε να διαβάσει τα ημερολόγια όλων των άλλων... Θα διαβάζει λοιπόν με τη σειρά κάθε ομάδα το ημερολόγιό της, και οι άλλες ομάδες-πρόσωπα θα αντιδρούν (στο πρώτο ενικό) σαν να ήταν οι ρόλοι που διάβασαν στο ημερολόγιο. Για παράδειγμα, αν διαβαστεί το ημερολόγιο της ομάδας-Γιάννη και λέει, μεταξύ άλλων, “τι κρίμα που αύριο δεν θα παίξω μπάλα”, κάποιος από την ομάδα-Μαίρη θα εκφράσει πώς θα αντιδρούσε η Μαίρη αν διάβαζε αυτό το ημερολόγιο του παιδιού της, λ.χ.: “Το καημένο το παιδί, θα κλειστεί μέσα” κ.ο.κ. Από κάθε ομάδα-ρόλο θα μιλήσει όποιο μέλος επιθυμεί. Μπορεί να μιλήσει και ένα δεύτερο μέλος αν αισθάνεται την ανάγκη, αλλά πάντοτε στο πρώτο ενικό, σαν να είναι το άτομο που υποδύεται. Θα θεωρήσουμε σε αυτή την περίπτωση ότι πρόκειται για τον εσωτερικό διάλογο του προσώπου. Δεν επιτρέπονται σχόλια σε όλη αυτή τη διαδικασία. Τα σχόλιά σας θα γίνουν μετά».

Διαβάζονται ένα ένα τα ημερολόγια και ύστερα από κάθε διάβασμα αντιδρούν οι υποδουόμενοι τους ρόλους, σύμφωνα με τις παραπάνω οδηγίες.

Μέρος 6 (περίπου 3')

Ο εκπαιδευτής ευχαριστεί τους συμμετέχοντες για τη συνεισφορά τους. Τους εξηγεί πως ο σχολιασμός του περιστατικού που θα ακολουθήσει δεν θα πηγάζει από τις πραγματικές απόψεις για το περιστατικό που τυχόν έχουν οι συμμετέχοντες, αλλά από αυτές που σχημάτισαν στο πλαίσιο του ρόλου που ανέλαβαν.

Στη συνέχεια, ζητάει από τους συμμετέχοντες να συγκροτήσουν ομάδες δύο ειδών. Οι μιν θα λειτουργούν ως σύμβουλοι (επαγγελματίες επιστήμονες) του Κώστα και της Μαίρης και οι άλλοι ως σύμβουλοι (επαγγελματίες επιστήμονες) της Δήμητρας. Κάθε ομάδα καλείται να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:

- A) Τι έφταιξε και έφτασε η οικογένεια σε αυτή την κατάσταση, όπως φάνηκε τόσο από το περιστατικό όσο και από τα ημερολόγια;
- B) Αν στα ημερολόγια διαφαίνονται σημεία δημιουργικής αντιμετώπισης της κρίσης ποιες θετικές πρακτικές υιοθετήθηκαν από τα μέλη της οικογένειας και γέννησαν ελπίδες για υπέρβαση της κρίσης;
- Γ) Τελικά, τι θα τους συμβουλεύατε;

Μέρος 7 (περίπου 15')

Οι ομάδες επεξεργάζονται τα ερωτήματα και ύστερα μέσω του εκπροσώπου τους παρουσιάζουν τις απόψεις τους στην ολομέλεια.

Μέρος 8 (περίπου 25')

Ο εκπαιδευτής καταγράφει στον πίνακα όσα εκφράζουν οι εκπρόσωποι των ομάδων, υπό μορφή γενικών συμπερασμάτων. Δηλαδή, για παράδειγμα, αν ο εκπρόσωπος της ομάδας-συμβούλου της Δήμητρας πει: «Θα τη συμβουλεύαμε να φροντίζει και μόνη της τον εαυτό της και να μην εξαρτάται από τους άλλους», ο εκπαιδευτής γράφει στον πίνακα: «Καθένας να έχει και τον προσωπικό του χώρο».

Στη συνέχεια, σχολιάζει συνθετικά όσα γράφτηκαν στον πίνακα (σε συνεργασία με τους συμμετέχοντες, πότε ρωτώντας τους και πότε καταγράφοντας νέες σκέψεις που διατυπώνουν εκείνη τη στιγμή). Κατά το σχολιασμό αυτό ο εκπαιδευτής κάνει γενικεύσεις, βασιζόμενος σε παραδείγματα από τα ημερολόγια και από το Μέρος 2, και επίσης φροντίζει να συνδεθούν τα διάφορα σχόλια με θεωρητικές προσεγγίσεις που αφορούν τη λειτουργία της ομάδας, όπως:

- Η σημασία του πλαισίου στο οποίο συντελείται ένα περιστατικό που εμπεριέχει τριβές.
- Οι δυναμικές που αναπτύσσονται στο εσωτερικό μιας ομάδας.
- Η λειτουργία της ομάδας ως συστήματος.
- Οι κανόνες της επικοινωνίας (ιδίως η καθαρή και έγκαιρη ανταλλαγή μηνυμάτων, η ενσυναίσθηση, η αποδοχή του άλλου, η αυτοκριτική διάθεση).

Ο εκπαιδευτής φροντίζει να σταθεί στα σημεία-κλειδιά που διαπιστώνει ότι αναδύονται από τη συζήτηση.

Έτσι, ο πίνακας συμπληρώνεται. Κάποιος αναλαμβάνει να καταγράψει το τελικό προϊόν που υπάρχει στον πίνακα, ώστε αργότερα να διανεμηθεί στους συμμετέχοντες.

Μέρος 9 (περίπου 9')

Ο εκπαιδευτής ζητάει από τους εκπαιδευόμενους να αναφέρουν ορισμένα προσωπικά βιώματα/περιστατικά που σχετίζονται με τα παραπάνω. Ίσως αυτό γίνει και αυθόρμητα από τους ίδιους. Επίσης μπορεί να αναφέρει κι ο ίδιος, ως έναυσμα, κάποιο δικό του περιστατικό. Φυσικά, αυτά τα περιστατικά αναμένεται να αναφερθούν συνοπτικά στο συγκεκριμένο στάδιο, γιατί οι συμμετέχοντες δεν είναι προετοιμασμένοι για μια περισσότερο αναλυτική παρουσίαση.

Μέρος 10 (περίπου 4')

Ο εκπαιδευτής καλεί τους συμμετέχοντες να διαλέξουν δύο από τα περιστατικά. Οι συμμετέχοντες που τα αφηγήθηκαν αναλαμβάνουν να τα φέρουν την επόμενη εβδομάδα στην ομάδα προς αναλυτική επεξεργασία. Στο ενδιάμεσο διάστημα θα συνεργαστούν με τον εκπαιδευτή για τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει η επεξεργασία (λ.χ. αν θα χρησιμοποιηθεί η εκπαιδευτική τεχνική της Μελέτης Περίπτωσης ή του παιχνιδιού ρόλων ή της προσομοίωσης κ.ο.κ.).

Σχόλια

Είναι φανερό ότι ο εκπαιδευτής προσπάθησε να διανυθούν όλα τα στάδια του «κύκλου της μάθησης». Σε αυτό συντέεινε το γεγονός ότι ο σχεδιασμός του ήταν ενταγμένος στο πλαίσιο ενός προγράμματος εκπαίδευσης εκπαιδευτών, όπου κατά τεκμήριο επιδιώκεται η οργανική σύνδεση της πράξης με τη θεωρία.

Συγκεκριμένα, στο Μέρος 1 της άσκησης διανύεται το *στάδιο της προετοιμασίας για δράση*. Στο Μέρος 2 επιδιώκεται η *συμμετοχή σε εμπειρία*. Ωστόσο, είναι πιθανόν σε αυτό το σημείο ορισμένοι συμμετέχοντες να αρχίσουν να αναζητούν κάποια ερμηνεία του περιστατικού και να διαμορφώνουν κάποιες πρώτες υποθέσεις. Στο

μέτρο που συμβαίνει αυτό, βρισκόμαστε μπροστά σε ένα βασικό χαρακτηριστικό του «κύκλου της μάθησης»: ενώ εξακολουθούμε να αποκτούμε εμπειρίες, αρχίζουμε ταυτόχρονα να τις επεξεργαζόμαστε.

Το Μέρος 3 αποτελεί γέφυρα προς τα Μέρη 4 και 5, στα οποία γίνεται μια πρώτη επεξεργασία της εμπειρίας από τους συμμετέχοντες, όχι άμεσα, αλλά από την οπτική γωνία των ρόλων που ανέλαβαν. Ταυτόχρονα, σε δεύτερο επίπεδο, είναι πιθανόν οι συμμετέχοντες, ενώ συντάσσουν τα ημερολόγια και ύστερα αντιδρούν στο άκουσμά τους υποδύομενοι ρόλους, να αρχίσουν να διαμορφώνουν και προσωπικές απόψεις αναφορικά με την εμπειρία που βιώνουν.

Στα Μέρη 6 και 7 γίνεται νέα επεξεργασία της εμπειρίας, αυτή τη φορά περισσότερο αντικειμενική και ολοκληρωμένη (από την οπτική γωνία των ρόλων των επιστημόνων-συμβούλων). Μέσω αυτής της διεργασίας αναμένεται οι συμμετέχοντες να αρχίσουν να επεξεργάζονται πληρέστερα τις διάφορες πτυχές του περιστατικού, να εντοπίζουν τις μεταξύ τους διασυνδέσεις, να τις επανεξετάζουν από νέα οπτική γωνία, να διαμορφώνουν περισσότερο τεκμηριωμένες απόψεις. Έτσι η επεξεργασία εμπλουτίζεται, φωτίζονται νέες πτυχές και άλλες προσλαμβάνουν καινούργιο νόημα. Είναι πιθανόν, όσο γίνεται αυτό, ορισμένοι συμμετέχοντες να αρχίσουν να διαμορφώνουν απόψεις σχετικά με τις θεωρητικές αναγωγές των επεξεργαζόμενων ζητημάτων, χωρίς να το έχει ζητήσει ακόμα ο εκπαιδευτής. Αν συμβεί αυτό, πρόκειται για ένα ακόμα χαρακτηριστικό του «κύκλου της μάθησης»: πριν κλείσει τυπικά ένα στάδιο, αρχίζει στο πλαίσió του να αναπτύσσεται το επόμενο.

Στο Μέρος 8 γίνεται γενίκευση και θεωρητικοποίηση: ταξινομούνται οι απόψεις που προήλθαν από την επεξεργασία της εμπειρίας, γίνεται σύνδεση με θεωρητικές προσεγγίσεις, εξάγονται ευρύτερα συμπεράσματα και γίνεται συνθετική κατανόηση των ζητημάτων. Η διεργασία αυτή ολοκληρώνεται στο Μέρος 9 με την κατάθεση προσωπικών βιωμάτων, που δείχνουν την ενσυναίσθηση των συμμετεχόντων σχετικά με το μαθησιακό αντικείμενο. Στο μέτρο που ζήτησαν αυθόρμητα, χωρίς προτροπή του εκπαιδευτή, να γίνει η επεξεργασία των βιωμάτων τους, αναδύεται και πάλι το φαινόμενο να συνυπάρχουν σε ένα μέρος διδακτικής ενότητας δύο στάδια του «κύκλου της μάθησης».

Στο 10ο Μέρος ο εκπαιδευτής οδηγεί την ομάδα στην έναρξη ενός νέου «κύκλου μάθησης», ζητώντας από τα μέλη να προετοιμαστούν για μια βαθύτερη και βιωματική προσέγγιση του εξεταζόμενου ζητήματος.

Παράδειγμα 2

ΑΣΚΗΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Αλέξης Κόκκος

Παρακάτω παρατίθεται ένα κείμενο. Πρόκειται για αυθεντικό απόσπασμα από σχεδιασμό προγράμματος εκπαίδευσης εκπαιδευτών, τον οποίο συνέταξε ο υπεύθυνος του προγράμματος και τον απηύθυνε σε εκείνους που θα έπαιρναν μέρος. Το κείμενο που επιλέξαμε για να επεξεργαστούμε αφορά το σχεδιασμό της 3^{ης} κατά σειρά διδακτικής ενότητας αυτού του προγράμματος και έχει τίτλο «Επικοινωνία και Λειτουργία Ομάδας». Ας σημειωθεί ότι το πρόγραμμα απευθύνθηκε σε υποψήφιους εκπαιδευτές που είχαν επανειλημμένα εκδηλώσει ενδιαφέρον να συμμετάσχουν σε αυτό.

Πρώτα παραθέτουμε το αυθεντικό κείμενο και στη συνέχεια σας προτρέπουμε να εκπονήσετε μια άσκηση με αφορμή αυτό.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ 3^{ης} ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ
«ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΟΜΑΔΑΣ»

Σκοπός

Σκοπός της ενότητας είναι να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να εμβαθύνουν στη θεωρητική και πρακτική πλευρά των θεμάτων της επικοινωνίας (προφορικής, γραπτής, σώματος) και της συνεργασίας στο χώρο της διδασκαλίας: Να μπορούν να επικοινωνούν αποτελεσματικά, να συνεργάζονται εποικοδομητικά και να παρακινούν τους εκπαιδευόμενους για αποτελεσματική μάθηση, με την κατανόηση των δυναμικών χαρακτηριστικών της ομάδας και των ιδιοτήτων της προσωπικότητας κάθε ατόμου.

Περιεχόμενα	Ώρες
1. Ορισμός της επικοινωνίας	2
2. Λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία	4
3. Αντιμετώπιση συγκρούσεων	7
4. Δυναμική της ομάδας	4
5. Ο ρόλος του εκπαιδευτή-εμπυχωτή	<u>3</u>
	20

Εκπαιδευτικές τεχνικές

14 ώρες θεωρητική εκπαίδευση

6 ώρες πρακτική – παρουσιάσεις – κριτική

ΑΣΚΗΣΗ

A. Εξετάστε προσεκτικά και αξιολογήστε το παραπάνω κείμενο. Προσπαθήστε να απαντήσετε σε όσο περισσότερα από τα παρακάτω ερωτήματα μπορείτε.

Πώς κρίνετε:

1. Το στόχο στον οποίο αναφέρεται το κείμενο (συγκεκριμένα, κρίνετε τη σχετική παράγραφο, πρώτον από άποψη στοχοθεσίας και δεύτερον από άποψη εκπαιδευτικής μεθοδολογίας).
2. Τη διασύνδεση του στόχου με τα περιεχόμενα.
3. Την εκπαιδευτική άποψη που ενυπάρχει στο τμήμα του κειμένου που αναφέρεται στις εκπαιδευτικές τεχνικές. Ιδιαίτερα κρίνετε την κατανομή του χρόνου στις δύο αναφερόμενες τεχνικές (14 και 6 ώρες αντίστοιχα). Επίσης αναρωτηθείτε εάν θα ήταν δυνατόν να αφιερωθούν περισσότερες ώρες σε εκπαιδευτικές τεχνικές που προωθούν την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευόμενων και συνακόλουθα τη μάθηση μέσω της πράξης.

Απαντήστε στα παραπάνω τρία ερωτήματα ξεχωριστά, αφιερώνοντας 10 σειρές για κάθε απάντηση. Στη συνέχεια, με βάση όσα γράψατε, εξετάστε το κείμενο ως σύνολο και απαντήστε στα ακόλουθα.

4. Ποια εκπαιδευτική πρόθεση διακρίνετε να ενυπάρχει στο σύνολο του κειμένου: Ο συντάκτης, ως εκπαιδευτής, θα ακολουθήσει εκπαιδευτικές τεχνικές που προωθούν κυρίως την ενεργητική συμμετοχή ή τη μεταβίβαση γνώσεων; Πώς τεκμηριώνετε την άποψή σας; (10 σειρές)
5. Οι εκπαιδευτικές τεχνικές που πιστεύετε ότι θα ακολουθήσει ο συντάκτης, ως εκπαιδευτής, αντιστοιχούν στα χαρακτηριστικά και στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων στους οποίους απευθύνεται; Πιθανολογείτε ότι θα οδηγήσουν σε αποτελεσματική μάθηση; Πώς τεκμηριώνετε την άποψή σας; (10 σειρές)
6. Αν όχι, πώς θα επανασυντάσσατε εσείς το κείμενο ώστε να επιτύχετε αυτούς τους στόχους; (Κάντε το! Τι θα προσθέτατε; Τι θα αφαιρούσατε; Τι θα αλλάζατε;)

Είναι σημαντικό να απαντήσετε γραπτά στα παραπάνω ερωτήματα, γιατί έτσι θα ασκηθείτε να κρίνετε –αλλά και να συντάσσετε– κείμενα που αφορούν το σχεδιασμό και τις επιλογές εκπαιδευτικών τεχνικών.

Μια ενδεικτική δική μας απάντηση παρουσιάζεται αμέσως παρακάτω.

Απάντηση στα έξι ερωτήματα της άσκησης

1. Οι απόψεις που εμπεριέχονται στη διατύπωση της παραγράφου που αναφέρεται στο στόχο της ενότητας είναι γεγονός ότι, από πρώτη άποψη, φαίνονται αρκετά ικανοποιητικές. Πρώτον, σε ό,τι αφορά τη στοχοθεσία, διαφαίνεται η πρόθεση να αναπτυχθούν τόσο γνώσεις όσο και δεξιότητες όσον αφορά το μαθησιακό αντικείμενο. Δεύτερον, σε ό,τι αφορά την εκπαιδευτική μεθοδολογία, εκδηλώνεται η πρόθεση οι εκπαιδευόμενοι να μάθουν τόσο μέσω της πρόσληψης θεωρητικών γνώσεων όσο και μέσω της πράξης.

Ωστόσο, μια πιο προσεκτική μελέτη της σχετικής παραγράφου οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο συντάκτης της, ανεξάρτητα από προθέσεις, δεν έχει αφομοιώσει σε βάθος τις αρχές και τις μεθόδους της εκπαίδευσης ενηλίκων. α) Σε ό,τι αφορά τη στοχοθεσία: Δεν γίνεται διάκριση ανάμεσα στο σκοπό και τους στόχους. Επίσης δεν είναι η ορατή η στοχοθεσία σε επίπεδο στάσεων. β) Σε ό,τι αφορά την εκπαιδευτική μεθοδολογία: Υπάρχει ένδειξη ότι δίνεται έμφαση στη θεωρητική ανάπτυξη των θεμάτων σε βάρος της μάθησης μέσω της πράξης (χρησιμοποιείται ως λέξη-κλειδί το ρήμα «εμβαθύνουν», που παραπέμπει σε θεωρητικές προσεγγίσεις). Επίσης υπάρχει η ένδειξη ότι ο συντάκτης υιοθετεί ενδόμυχα το μοντέλο της κάθετης μεταβίβασης γνώσεων και όχι το μοντέλο της ενεργητικής συμμετοχής των εκπαιδευόμενων (χρήση του ρήματος «βοηθήσει»). Βεβαίως, προς το παρόν πρόκειται μόνο για ενδείξεις προθέσεων. Για να μπορέσουμε να μιλήσουμε για αποδείξεις χρειάζονται πρόσθετα στοιχεία.

2. Ο στόχος, έστω με τις ελλείψεις που παρουσιάζει, είναι αρκετά καλά συνδεδεμένος με τα περιεχόμενα. Αυτό δείχνει ότι ο συντάκτης, αν και δεν γνωρίζει σε βάθος τη μεθοδολογία της εκπαίδευσης ενηλίκων, έχει ικανοποιητικό επιστημονικό επίπεδο και εμπειρία στην υλοποίηση σχετικών προγραμμάτων, είναι επομένως σε θέση να κάνει τη λογική διασύνδεση μεταξύ στόχου και γνωστικών αντικειμένων.
3. Εδώ φαίνονται πιο καθαρά οι μεθοδολογικές αδυναμίες του κειμένου. Η κατανομή του χρόνου (14 ώρες θεωρία – 6 ώρες πρακτική, παρουσιάσεις, κριτική) υποδηλώνει ότι δίνεται έμφαση στη μεταβίβαση γνώσεων από τον εκπαιδευτή στους εκπαιδευόμενους σε βάρος της μάθησης μέσω της πράξης και της συμμετοχικής διαδικασίας. Αυτό γίνεται ακόμα πιο εμφανές αν συνυπολογιστεί το γεγονός ότι τα θέματα που αναφέρονται στα περιεχόμενα προσφέρονται όλα για εφαρμογή συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών. Επίσης δεν είναι καθόλου σαφές σε ποια από τα θέματα θα εφαρμοστεί η θεωρητική εκπαίδευση και σε ποια η πρακτική, γεγονός που υποδηλώνει αδυναμίες στο σχεδιασμό του συντάκτη.

4. Ο συνδυασμός των απαντήσεων στα ερωτήματα 1 και 3 δείχνει ότι ο συντάκτης, όταν έρθει η ώρα να εφαρμόσει όσα σχεδίασε και να εκπαιδεύσει, είναι πολύ πιθανό να ακολουθήσει την ενδόμυχη αξιωματική θέση του υπέρ του μοντέλου της κάθετης μεταβίβασης γνώσεων, τόσο στη διάρκεια της «θεωρητικής εκπαίδευσης» όσο και στη διάρκεια της «πρακτικής» (λ.χ. μονοπωλώντας το λόγο κατά τη διάρκεια της «κριτικής»).
5. Οι εκπαιδευτικές τεχνικές που πιθανολογήσαμε ότι θα ακολουθήσει ο συντάκτης ως εκπαιδευτής δεν αντιστοιχούν στα χαρακτηριστικά και στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων. Εκείνοι είχαν επανειλημμένα εκδηλώσει το ενδιαφέρον τους για το πρόγραμμα, δείχνοντας διάθεση για ενεργητική συμμετοχή. Συνεπώς, οι τεχνικές μεταβίβασης γνώσεων που υποθέτουμε ότι θα ακολουθήσει ο εκπαιδευτής (πολλές εισηγήσεις, περιορισμένος διάλογος, μειωμένη χρήση των άλλων συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών) θα βρίσκονται σε δυσαρμονία με τις ανάγκες των εκπαιδευόμενων. Η μάθηση λοιπόν δεν αναμένεται να είναι αποτελεσματική, γιατί αντιστρατεύεται μία από τις βασικές αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων.
6. Το κείμενο μπορεί να επανασυνταχθεί προς τη θετική κατεύθυνση με πολλούς τρόπους. Ένας από αυτούς προτείνεται αμέσως παρακάτω. Όπως θα διαπιστώσετε, δίνεται έμφαση: α) στη διάκριση σκοπού και στόχων β) στη σαφή αναφορά σε στόχους που αφορούν γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις γ) στην αναλυτική περιγραφή των εκπαιδευτικών τεχνικών που θα ακολουθηθούν, μέσα από την οποία διαφαίνεται η πρόθεση να δοθεί έμφαση σε εκείνες που προωθούν την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευόμενων.

3Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

«ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΟΜΑΔΑΣ»

Σκοπός

Σκοπός της ενότητας είναι να κατανοήσουν οι εκπαιδευόμενοι τις βασικές αρχές της επικοινωνίας και της δυναμικής της ομάδας και να αναπτύξουν τις ικανότητές τους καθώς και τη διάθεσή τους για αποτελεσματική επικοινωνία στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διεργασίας.

Στόχοι

Στο επίπεδο των γνώσεων

- Να αντιληφθούν οι συμμετέχοντες τα στοιχεία της επικοινωνίας καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αυτά λειτουργούν.

- Να προσδιορίζουν τις ικανότητες που χρειάζονται για αποτελεσματική επικοινωνία και διαπραγμάτευση.
- Να προσδιορίζουν τη δομή της ομάδας, τους διάφορους ρόλους και τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των μελών της.
- Να προσδιορίζουν το ρόλο και τις ικανότητες του εκπαιδευτή-εμπυχωτή.

Στο επίπεδο των δεξιοτήτων

- Να αναπτύξουν οι συμμετέχοντες την ικανότητα για επικοινωνία, για υποκίνηση των εκπαιδευόμενων, για αντιμετώπιση συγκρουσιακών καταστάσεων, για διαμόρφωση συνεργατικών σχέσεων.
- Να βασίζονται στις επικοινωνιακές τους ικανότητες, ώστε να ανάγονται σε εκπαιδευτές-εμπυχωτές της ομάδας.

Στο επίπεδο των στάσεων

- Να ευαισθητοποιηθούν οι συμμετέχοντες στη σημασία της διεργασίας της επικοινωνίας, τόσο στο πλαίσιο της εκπαίδευσης όσο και γενικότερα.
- Να ενισχυθεί η διάθεσή τους να επικοινωνούν ανοικτά, με ειλικρίνεια, με σεβασμό της προσωπικότητας του συνομιλητή.
- Να υιοθετήσουν θετική στάση απέναντι στην εμπυχωτική λειτουργία του εκπαιδευτή.

Περιεχόμενα

<i>Θέματα</i>	<i>Ώρες</i>
1. Ορισμός της επικοινωνίας	2
2. Λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία	3
3. Αντιμετώπιση συγκρούσεων	6
4. Δυναμική της ομάδας	4
5. Ο ρόλος του εκπαιδευτή-εμπυχωτή	3
	18

Εκπαιδευτικές τεχνικές

Στο θέμα 1:

Ο εκπαιδευτής χρησιμοποιεί τις τεχνικές του καταιγισμού ιδεών και των ερωτήσεων – απαντήσεων προκειμένου να γίνει επεξεργασία του ορισμού της επικοινωνίας (μία ώρα). Την επόμενη ώρα οι εκπαιδευόμενοι, χωρισμένοι σε ομάδες, ανταλλάσσουν εμπειρίες σχετικά με περιστατικά λειτουργικής και μη λειτουργικής επικοινωνίας.

Στο θέμα 2:

Γίνεται παιχνίδι των ρόλων (δύο ώρες). Ένας εκπαιδευόμενος υποδύεται το ρόλο του εκπαιδευτή. Εισηγείται ένα ζήτημα στην ομάδα και γίνεται διάλογος γύρω από αυτό. Στη συνέχεια εκπαιδευτής και εκπαιδευόμενοι σχολιάζουν όσα συνέβησαν στο παιχνίδι και επεξεργάζονται τα στοιχεία της λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας που προέκυψαν. Την τρίτη ώρα ο εκπαιδευτής παρουσιάζει (με μικρή εισήγηση) ορισμένα θεωρητικά στοιχεία για τις δύο αυτές μορφές επικοινωνίας και γίνεται συζήτηση με τους εκπαιδευόμενους. Η εισήγηση-συζήτηση ενισχύεται από την ανάλυση μαγνητοφωνημένων διαλόγων (λεκτική επικοινωνία) και βιντεοσκοπημένων συναναστροφών χωρίς ήχο (μη λεκτική επικοινωνία).

Στο θέμα 3:

α. Γίνεται άσκηση (με την τεχνική της Μελέτης Περίπτωσης) με θέμα την αντιμετώπιση τριβών στην καθημερινή πρακτική (μια ώρα). Την επόμενη ώρα γίνεται θεωρητική αναγωγή (μικρή εισήγηση) στις αρχές αντιμετώπισης των συγκρούσεων. Ακολουθεί συζήτηση.

β. Γίνεται άσκηση (με την τεχνική της προσομοίωσης) με θέμα την υποκίνηση και την εμπύχωση (3-4 παίκτες). Επιλέγεται θέμα από το πεδίο της διδασκαλίας. Στο τέλος γίνεται συζήτηση που αφορά τις αρχές αντιμετώπισης των συγκρούσεων. Διάρκεια: Μία ώρα.

γ. Γίνεται παιχνίδι ρόλων σε ένα ζήτημα σχετικό με την επικοινωνία μεταξύ δύο-τριών εκπαιδευόμενων. Το περιστατικό βιντεοσκοπείται και στη συνέχεια αναλύεται μέσα από συζήτηση. Διάρκεια: Δύο ώρες.

δ. Γίνεται παιχνίδι των ρόλων (πέντε πρόσωπα). Ένας εκπαιδευόμενος υποδύεται τον εκπαιδευτή, που επιχειρεί να επιλύσει τη διαφωνία μεταξύ τεσσάρων προσώπων/εκπαιδευόμενων, τα οποία υποδύονται εκπαιδευόμενοι. Στη συνέχεια σχολιάζεται το περιστατικό και συνδέεται με το θεωρητικό του πλαίσιο (συζήτηση). Διάρκεια: Μία ώρα.

Θέμα 4: Γίνεται εισήγηση 20' από τον εκπαιδευτή με θέμα τη δυναμική της ομάδας. Στη διάρκεια της εισήγησης εφαρμόζεται και η τεχνική των ερωτήσεων – απαντήσεων. Ακολουθεί συζήτηση. Την επόμενη ώρα οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε μικρές ομάδες, όπου ανταλλάσσουν εμπειρίες και επεξεργάζονται ζητήματα σχετικά με τη δυναμική των σχέσεων που αναπτύσσονται σε μια ομάδα, ιδιαίτερα σε ομάδα εκπαιδευτικού χαρακτήρα. Από τις ομάδες ζητείται να επιλέξουν και να παρουσιάσουν στην ολομέλεια ένα θετικό και ένα αρνητικό παράδειγμα. Την τρίτη ώρα γίνονται οι παρουσιάσεις αυτές και στη συνέχεια ο εκπαιδευτής, σε διάλογο με τους εκπαιδευόμενους, προβαίνει σε ανάλυση των παραδειγμάτων και σε σύνθεση των απόψεων. Την τέταρτη ώρα ο εκπαιδευτής με μια σύντομη εισήγηση-

επισκόπηση συνδέει την τελευταία αυτή συζήτηση με το θεωρητικό πλαίσιο της δυναμικής της ομάδας το οποίο παρουσίασε στην αρχική του εισήγηση.

Θέμα 5: Ο εκπαιδευτής διανέμει στους εκπαιδευόμενους ένα ερωτηματολόγιο που αναφέρεται στο ρόλο του εκπαιδευτή-εμπυχωτή. Οι εκπαιδευόμενοι το συμπληρώνουν κατ' ιδίαν. Στη συνέχεια συγκροτούν μικρές ομάδες, όπου ανταλλάσσουν τα όσα έγραψαν. Κάθε ομάδα συντάσσει ένα κείμενο για το ρόλο του εκπαιδευτή-εμπυχωτή. Τα κείμενα διαβάζονται στην ολομέλεια. Ακολουθεί συζήτηση με τον εκπαιδευτή. Τέλος ο εκπαιδευτής προβαίνει σε σύνθεση των απόψεων κάνοντας μια μικρή εισήγηση-ανακεφαλαίωση. Συνολική διάρκεια: Τρεις ώρες.

Σχόλια

Η άσκηση που μόλις ολοκληρώσατε έχει ενδιαφέρον για τους εξής λόγους:

Πρώτον, πρόκειται για χαρακτηριστικό παράδειγμα από την καθημερινή πρακτική της εκπαίδευσης ενηλίκων σε ό,τι αφορά την *εκπαιδευτική μεθοδολογία*: Πολλοί εκπαιδευτές έχουν υψηλό επιστημονικό επίπεδο και εμπειρία στην υλοποίηση προγραμμάτων. Επίσης αρκετοί έχουν την πρόθεση να ακολουθήσουν συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές. Όμως, συχνά, μην έχοντας κατανοήσει βαθύτερα τη μεθοδολογία της εκπαίδευσης ενηλίκων, ρέπουν προς τον παραδοσιακό τρόπο εκπαίδευσης, που έγκειται στη μεταβίβαση γνώσεων στους εκπαιδευόμενους. Η πρακτική αυτή οδηγεί συνήθως σε ρηχά εκπαιδευτικά αποτελέσματα και ταυτόχρονα αφήνει τους εκπαιδευόμενους ανικανοποίητους όσον αφορά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Δεύτερον, το παράδειγμα αυτό δείχνει εύγλωττα τη σημασία που έχει ο κατάλληλος, αναλυτικός *σχεδιασμός* κάθε διδακτικής ενότητας και, ευρύτερα, κάθε τμήματος ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, όπως είναι αυτό που εξετάσαμε («Επικοινωνία και Λειτουργία Ομάδας»). Ο ακριβής προσδιορισμός των στόχων, η διασύνδεσή τους όχι μόνο με τα θέματα του περιεχομένου αλλά και με τις ακολουθητέες εκπαιδευτικές τεχνικές, η αναλυτική περιγραφή των τελευταίων καθώς και ο προσανατολισμός τους προς την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευόμενων αποτελούν βασικά στοιχεία για την εξασφάλιση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας κάθε εκπαιδευτικής πρακτικής.